

БІЛІМ КІЛТІ - КЛЮЧ ЗНАНИЙ

№ 9 (159), 2021
Қыркүйек
Сентябрь

2011 жылдан бастап ай сайын шығады — С 2011 года выходит ежемесячно

Журнал 2006 жылдың қаңтар-ақпан айынан бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля 2006 года на казахском и русском языках

**(Республикалық ғылыми-әдістемелік педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический педагогический журнал)**

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Г. Сулейменова

Бастауыш сынып оқушыларының жазбаша тілін бейнелік көркем суреттер арқылы дамыту 3

Р. Оразаева

Бастауыш сыныптарда интерактивті оқыту әдістерін пайдалану..... 5

Ж. Турсынбаева

Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілеттерін арттыруда тренинг жаттығуларын қолдану 8

Ж. Касиенова

Тарихи деректермен жұмыс ерекшеліктері 11

Е. Филиппова

Исследовательская деятельность школьников как средство развития их интеллектуального и творческого потенциала 14

С. Казкен

Развитие функциональной грамотности младших школьников на уроках математики..... 17

Ә. Аипова

Репортаж және оның түрлері..... 21

М. Лапина

Изучение самопознания – расстановка верных жизненных приоритетов..... 25

Т. Батюта

Музыка и изобразительное искусство 26

Ж. Такисова

Красота и труд вместе идут..... 29

Б. Урахова

Ы.Алтынсарин «Таза бұлақ» әңгімесі..... 32

Ә. Боранқұлова

Спорттық отбасы 37

А. Байбулатова

Sightseeing of the USA 39

A. Bulegenova

Learners read non-fiction books in Kazakh, English, Russian languages 41

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

**БІЛІМ КІЛТІ -
КЛЮЧ ЗНАНИЙ**
журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс және ақпарат министрлігінде қайта тіркеліп, №10965-Ж куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
10.09.2021 ж.
Офсеттік басылым.
Тапсырысы: 322.
Басылым индексі: 75488

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел: 8 777 194 94 58,
8 777 303 37 67.
Эл. пошта:
pedagog-ltd@mail.ru

Журнал «Rado Print»
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат Раймқұлова

Редакциялық алқа: Редакционная коллегия:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп ғылым академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі, А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің педагогика факультетінің деканы.

Ә. Дүйсебек — Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім академиясының вице-президенті.

А. Миразова — ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек ері.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде сақтаңыз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс арқылы, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны на компьютере и сохранены в формате программы Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте электронной почтой (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Учредитель:

ООО «Педагог LTD»

Главный редактор: Г. КУСТАНОВА
Журнал перерегистрирован в Министерстве связи и информаций РК. Свидетельство №10965-Ж от 20.05.2010 г. Астана.

Подписано в печать 10.09.2020 г.

Печать офсетная.

Заказ 322.

Подписной индекс: 75488

Адрес редакции:

050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

сот.т.: 8 777 1949458,

8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

«Rado Print».

Адрес: г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды.

Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Бастауыш сынып оқушыларының жазбаша тілін бейнелік көркем суреттер арқылы дамыту

**Гульнар Жексенқызы
СУЛЕЙМЕНОВА,
«Zerdesht» зияткерлік
мектебінің бастауыш
сынып мұғалімі.
Бостандық ауданы,
Алматы қаласы.**

Бүгінгі таңда білім саласының алдында дайын білімді, дағдыларды меңгеретін, қайталайтын ғана емес, шығармашылық бағытта жұмыс істейтін тың жаңалықтар ашатын, біртума ойлау қабілетімен ерекшеленетін жеке тұлға қалыптастыру міндеті тұр.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті — жеке адамның шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, жеке басының дамуы үшін жағдай жасау, интеллектін байыту» - деп атап көрсетеді.

Сондықтан жалпы білім беретін мектеп қабырғасындағы әрбір пән оқушыны дара тұлға ретінде жетілдіруге, оның шығармашылық қабілеттерін дамытуға алғы шарт жасауы қажет деген қағида берік орнықты.

Шығармашылық қабілеттің дамуы әр қилы шығармашылық әрекет барысында жүзеге асады. Оқушының шығармашылық әрекеті — оның мұғаліммен бірлесе отырып, білім үрдісіндегі

материалдық және рухани мәдени объектілерін жаңаша сапалық тұрғыдан тануға, жасауға, өзгертуге бағытталған әрекетінің өнімді түрі. Қазақ тілі, әдебиеттік оқу сабағында оқушыларды шығармашылық жұмыстарға жетелеуде жазба жұмыстарының маңызы зор. Жазба жұмыстары — оқушының іс-әрекетіне негізделген ой еңбегі, шығармашылық ізденісінің жемісі, білімінің көрінісі.

Шығармашылық қабілетті дамыту мәселесі қай кезде де ойшылдар мен ғалымдардың назарындағы нысан болып келеді. Психологтар шығармашылық қабілетті дамытуды — тұлғаны дамытудың ең басты тетіктерінің бірі ретінде қарастырады, өйткені шығармашылық іс-әрекеттің нәтижесі оның қайталанбайтындығымен, бірегейлігімен ерекшеленеді.

Қазіргі кезде жеке тұлға өзінің және қоғамның мүддесіне өзін-өзі белсендіруге дайын, бәсекеге қабілетті, білімді, жан-жақты болу үшін алдымен оның тілін дамыту керек. Адам мәдениетіндегі өте күрделі көрсеткіштердің бірі — оның тілі болып табылады.

Тіл дамыту жұмысы — күрделі де шығармашылық процесс. Тілін дамыту ең бірінші кезекте баланың өмірден туатын қажеттілікті, өз сұранысын айтуға талпынуынан туады. Тіл байлығының мол болуы бір жағынан балада жаңа құбылыс, көрініс, ұғымдар мен түсініктердің көбеюіне, ал екінші жағынан,

тілді жан-жақты меңгеруіне байланысты. Тілдің жақсы дамуының құралы тілдік қор болып табылады. Тіл дамытудың негізгі көрсеткіштері:

1. Өз ойын жүйелі түрде еркін жеткізе білу;

2. Қазақ әдеби тіл нормасына сай сөйлей білу;

3. Байланыстырып бейнелі сөйлей білу;

4. Мазмұндылығы, анықтығы, мәнерлілігі;

5. Грамматикалық, орфографиялық қатесіздігі.

Оқушылардың тілдік, сөздік қорларын дамытып, олардың белсенді қызығушылығын арттыра түсу үшін, сабақта және сабақтан тыс уақытта әр түрлі әдіс тәсілдерді қолдануға болады. Олар мынадай:

1. Тақырыпты мазмұнына қарай жинақтау;

2. Логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешу (сөзжұмбақ, анаграмма, құрастырмалы ойындар, т.б.);

3. Берілген тапсырманы түрлендіру (мәтін мазмұнын өңдеу, шағын әңгіме құру, шығарма жазу, т.б.);

Қиялдау арқылы сурет салғызу, рөлге бөліп оқыту;

4. Ұнатқан кейіпкеріне мінездеме беру;

5. Мәтін, ертегі, әңгімені өз бетінше аяқтау;

6. Балаларға арналған журналдарды сабақта пайдалану;

7. Әрбір оқылып отырған шығарманың авторы туралы мағлұмат жинау;

8. Мұражайға бару;

9. Әр түрлі кездесулер өткізу.

Осындай жұмыстарды үнемі жүргізу

оқушыларды шығармашылыққа баулуға, шәкірт бойындағы қабілетінің көзін ашып, тілін байытуға, қиялын ұштауға, өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді. Әрине, жұмыс нәтижелі болу үшін бұл әдістерді тұрақты түрде және жиі қолданып отыру қажет.

«Тілі дамымаған адамның ойы да дамымайды» деген халқымыз. Оқушыны сөзді көп біліп, көп үйреніп, көп білуге үйрету қажет. Демек, мәдени, шебер ауызекі сөйлеу үлгісін жазу, жазба тілдің негізін салады. Пайдалы, өнегелі кітаптарды оқуға бағыт беру қажет. Сөз байлығының аздығы, оқушылардың өз ойын ауызша, әрі жазбаша, дәл, жүйелі, ықшамды етіп жеткізуіне қиындық келтіреді. Сондықтан сабақта өздік жұмысын дұрыс ұйымдастырудың мәні зор. Біріншіден, ол оқушының сөз байлығын молайтып, кеңітсе, екіншіден, үйренген сөздерін қатесіз, сауатты жазуға бейімдейді, үшіншіден, сөзді үйрену арқылы бала тіл нормасымен сөйлеп үйренеді.

Тіл дамыту жұмысында күнделік жаздырудың да үлкен маңызы бар. Оқушыға пікір жаздыру үшін оқыған кітабының авторы, аты, кейіпкерлері, оқиға не туралы, қай кезде болған, кітаптың тілі, ондағы мақал-мәтелдерді жинастыру, қолданудағы ерекшелік, кітапқа оқушының көзқарасы т.б. мәселелер қамтылады. Пікір жазу арқылы оқушының ой-өрісін дамытады, тілі жаттығады, сөздік қорлары молайады. Мұндай жұмыс түрлері мазмұндама, шығарма жазуға дайындайды.

Сонымен, оқушыға ауызша және жазбаша жұмыстар жүргізе отырып тіл дамыту арқылы ойын да дамытамыз. Жүйелі ойлауын қалыптастырамыз.

Бастауыш сыныптарда интерактивті оқыту әдістерін пайдалану

Әлемдік білім беру кеңістігіне ықпалдастырылған және жеке тұлға мен қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыратын көп деңгейлі үздіксіз білім берудің ұлттық моделін қалыптастыру үшін білім беруді дамытудағы стратегиялық басымдылықтарды белгілеу мақсатында «Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы» жасалып, білім беру жүйесінің жаңа талаптарға сай болуы қажет екендігін көрсетті.

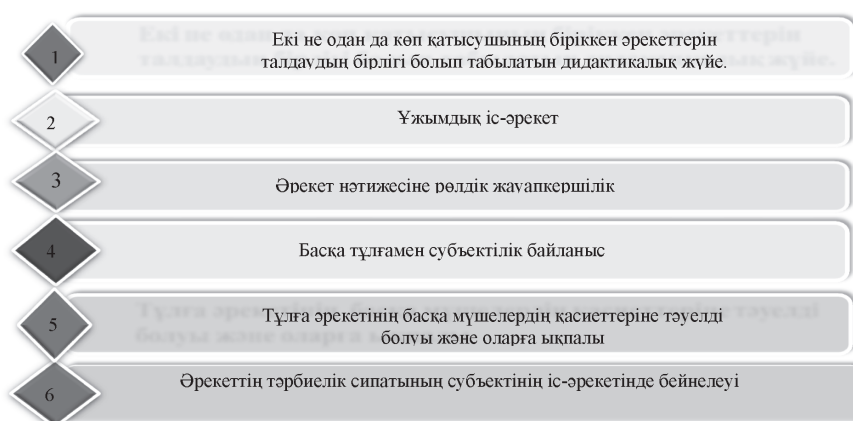
Қазақстан Республикасында жеке тұлғаны әлеуметтендірудің стратегиялық бағыты жаңаша әрі шығармашылықпен ойлайтын, өміртану мәдениеті дамыған жаңа адамды қалыптастыруды алға тартып отыр. (Бұл идея қолданыстағы нормативтік құқықтық құжаттардан көрініс тапқан. Олар «Қазақстан-2030» стратегиясы, т.б.) «XXI ғ. мектебі Білім реформасындағы басымдықтар» деген кітабында американ педагогы Филлип С. Шлехти көптеген бизнесмендерден, жұмыс берушілерден «Білім беру мекемелерінен қандай адамдар тәрбиеленіп шыққанын қалайсыңдар?» деп сұрағанда «Бізге өз бетінше оқи алатын адамдар қажет» деген жауап алған екен. Мектеп бағдарламасын жақсы меңгеріп, кейін жоғары оқу орнын бітіріп, диплом иесі бол-

са да, кейбір оқушылар ақпаратпен өз бетінше жұмыс жасай алмайды. Қазіргі қоғам:

- Аяқ асты пайда болған жағдайға ұтымды талдау жасауға қабілетті тұлға;
- Қалыптасқан жағдайдың даму үрдісінің түрлі үлгісін құра алатын маман;
- Қоғам үшін оның нәтижелі жолын айқындай алатын қайраткер қажет етеді.

Бұл қасиеттер оқушыларда өзіндік танымдық қызметін жүйелі түрде қосу барысында қалыптасады, яғни оқытудың ерекше түрі — интерактивті оқыту технологиясын қолдану арқасында жүзеге асыруға болады. «Интерактив» деген сөз ағылшынның *inter act* (*inter* — өзара, *act* — әрекет ету) деген сөзінен шыққан. Яғни интеракция — жеке индивидтердің, топтық, жұптық өзара біріккен әрекетте бір-біріне алма-кезек әсер етуі.

Интерактивті әдістер — өмірлік дағдыны қалыптастырудың тетігі. Оны төмендегі жүйе сипаттайды:

Қазіргі заманғы оқыту технологияларын меңгеру — күрделі де ұзақ үрдіс. Ол мұғалімнен оқытудың үйреншікті әдіс-тәсілдерінен арылуды талап етеді. Жаңа оқыту технологияларының 56-дан астам әдіс-тәсілдері қолданылуда.

Негізгі мақсаты — оқушыны өз бетімен ізденуге үйрету, олардың танымдық және шығармашылық икемділіктерін дамыту.

Оқушы шығармашылығы дегеніміз — ой бостандығы мен еріктілік болған жағдайда ойлау үрдісін бір ізділіктен шығарып, логикалық ойлауды талдағыштық тұрғыға жетелеп өзін-өзі дамытатын белсенді еңбек. Осындай еңбек білім игеруде, оқуда, оқи білуде тәрбиелеу, білім беру үрдісінің негізіне айналса, баланың жан-жақты дамып, шығармашыл адам болып жетілуінің дінгегі болар еді.

Жаңа технологияны дұрыс жобалап жүргізгеннен кейін, оқу үрдісі төмендегі мақсатқа жетуі тиіс:

Оқушыны илеуге көне қоятын объект деп қарамай, табиғат берген қасиетін, күш-қуатын шыңдайтын, қабілетін дамытатын жеке тұлға деп мойындау

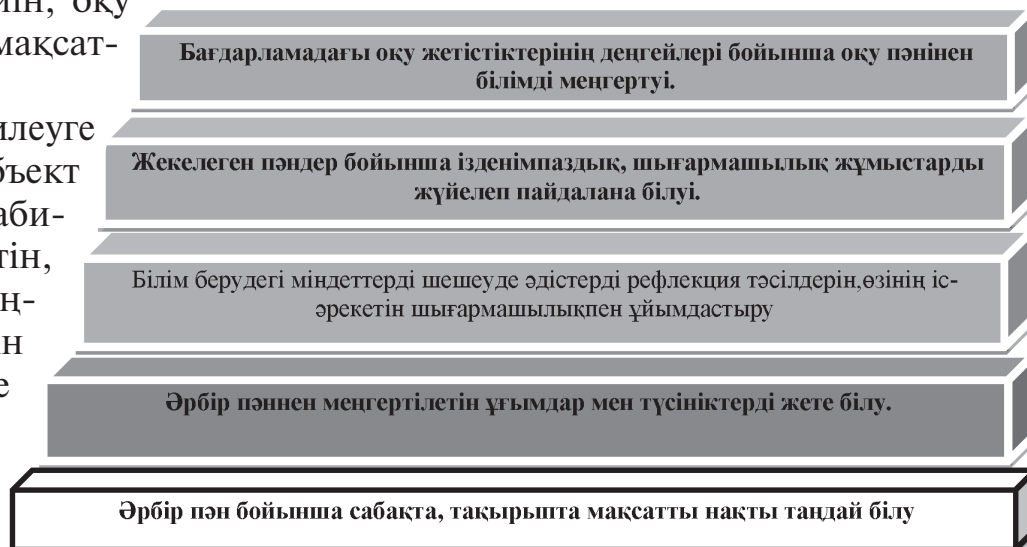
• Жеке тұлғаның мемле-

кеттік және жергілікті жердің мүддесін ұштастыруы.

• Толық немесе жартылай дербестік мақсатқа жету жолдарын іздеу және іріктеп алу.

• Мақсатқа жету үрдісі кезінде жаңа нәтиже тудыру, қиялдау, болжамдар құру, логикалық ойлау.

Бастауыш сыныпта интерактивті әдіс-тәсілдерді тиімді пайдаланып, нәтижеге бағдарланған оқытуды ұйымдастыру үшін мұғалім мына міндеттерді іске асыру керек:

Бастауыш саты оқушының жас ерекшеліктеріне сай таным мүмкіндіктерін және оқыту мақсатының оқушы тұлғасын тәрбиелеуге бағдарланатынын ескерсек, онда бұл сатыда оқылатын пәндерді ғылымдар негіздері түрінде құруға болмайтындығы түсінікті, мұнда негізінен оқушыда мәдениеттің базистік қырларын қалыптастыру бірінші орынға шығады. Осыған орай білім мазмұнымен өз тәжірибемде Л.В. Занковтың В.В. Давыдовтың Дамыта оқыту технологиясын, сын тұрғысынан ойлау, ойын арқылы оқыту әдістерін жиі қолданамын.

Бастауыш саты баласының негізгі іс-әрекеті — ойын. Бала ойын үстінде өзін-өзі жеңуге дағдыланып, шынайы қанағат сезіміне бөленеді. Бала өміріндегі ойынның алатын орны туралы М. Жұмабаев: «Ойын — бала үшін өмірлік тәжірибе. Ойынды баланың тілін дамыту үшін де пайдалану керек» деп ойынның, қызықты жаттығудың балалардың оқу әрекетін жандандырып, оқуға деген ынтасын арттыратын маңызды құрал екенін атап көрсеткен. Әр сабақта дидактикалық ойындар, грамматикалық ойындар, жарыс ойындар, логикалық ойындарды жиі қолданамын.

Ана тілі және Дүниетану сабақтарында СТО әдістері қолданамын. «Бес жолды өлен», «Венн диаграммасы», «Еркін жазу», «Семантикалық карта», «Т кестесі», «Ассоциация», «JNSERT», сияқты стратегияларды әр сабақтың ерекшеліктеріне байланысты қолданып отырамын.

Қорыта келгенде бастауыш сыныпта оқушыларға сапалы білім, саналы тәрбие беру үшін мұғалім өз жұмыстарының әдістерін, оқыту технологияларын жиі жаңартып, педагогикалық процесте жаңалықты қолданушы, таратушы болуы қажет.

Мұғалімнің инновациялық әрекеттері:

- Бастауыш сынып оқушысының интеллектуалдық мүмкіндігіне орай, шығармашылық әрекетін қалыптастыруда субъект мен субъектінің қарым-қатынасын бекіту;

- Инновациялық технологиялар мен әдіс-тәсілдерді пайдалану мүмкіндігі мен оның нәтижесінің оқушыларды дамытудағы тиімділігі;

- Мұғалімнің шығармашылық ойлауы, тұлғалық мүмкіндігі, жаңашылдығы, инновациялық әрекеттің субъектісі болу қажеттілігі.

Педагогикалық талаптар:

- Педагогтар мен балалардың өзара әрекетінің жеке тұлғаға бағдарлануы;

- Бірінші сыныпта оқыту үрдісін ұйымдастыру кезінде ойындарды сабақтың тақырыбы мен мақсатына қарай қолдана біліп, сабақты ойын түрінде өткізу;

- Әрбір оқушыға іс-әрекет түрлерін және оған сәйкес жұпты немесе топты таңдау мүмкіндігін беру;

- Педагогикалық бағалауды оқушы жетістігіне қатысты мәліметті ескеріп, парт-фолио құру;

- Оқушының тұлғалық, жеке бастық, эмоционалды сезімдік, эстетикалық дамуында оның даралығын сақтауға ықпал ететін білім алу ортасын құру;

- Бала дамуының аса маңызды факторы ретінде жетекші іс-әрекетті қалыптастыру;

- Зерттеушілік шығармашылық іс-әрекеттің, белсенділіктің бірлескен және дербес түрін пайдалану.

Мектептегі сан салалы жұмыстың құйылатын арнасы білімнің сапасы екені даусыз. Ал білімнің сапалы болуы тікелей мұғалімге, оның білім дәрежесі мен іздену шеберлігіне байланысты болмақ.

Раушан Тұрсынқызы ОРАЗАЕВА,
Т. Аманов атындағы №16 жалпы орта
білім беретін
мектептің бастауыш сынып мұғалімі.
Семей қаласы,
Шығыс Қазақстан облысы.

Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілеттерін арттыруда тренинг жаттығуларын қолдану

Қазіргі әлемдік ауқымды қайта құрулар, жедел ақпараттандыру, білім саласындағы өзгерістер адамзат қоғамы алдында білім сапасын арттыру қажеттілігін туындататыны анық. Оқу үрдісінің тиімділігін арттыруда жаңа технологияларды қолдану орын алған.

Бұл оқушының логикалық, шығармашылық потенциалын арттыру, жас ұрпақты жаңа қоғам жағдайына өмір сүруіне дайындау мақсатымен ұштасып жатыр. Қазіргі кезде білім беруді ақпараттандыру процесі жүргізілуде.

Ақпараттық-коммуникативтік технологияларды және компьютерлік желі арқылы жаңа білім әдістерін пайдалану кеңейтіліп келеді. Жана заман талабы жеке тұлғаны дамыту мен танымдық ауқымын кеңейту деңгейінде әр түрлі технологияларды және әдістерді қолдануды қажет етеді.

Сондықтан бастауыш сыныпта ақпараттық технологияны қолдану арқылы оқушылардың ойлау қабілеттерін арттыру үшін қолданылатын тренингтік жаттығулардың да орны ерекше деп ойлаймын. Себебі, мектепке жаңа келген бүлдіршін қабілеттерін арттыру, білімге қызығушылығын шығармашыл деңгейге көтеру, логикалық ойлау қабілеттерін дамыту — бастауыш сынып мұғалімдерінің атқаратын жұмыстарының бірі. Өйткені, бастауыш сатыдағы кезең — оқушы іс-әрекетінің қалыпта-

суының өте ыңғайлы кезеңі. В. Давыдовтың «Бастауыш сынып оқушысының психологиялық даму» еңбегінде: «Оқыту үрдісіндегі оқушылардың логикалық ойлау қабілетін қалыптастыру өзіндік мақсат емес, ол — белсенді тұлғаны тәрбиелеу құралдарының бірі» делінген.

Демек, бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілеттерін арттыруда тренингтік жаттығуларды қолдану мақсаты оқушылардың қисынды ойлауын дамытумен қатар, оларды белсенділікке тәрбиелеу, өз бетінше жұмыс істеуге дағдыландыру, сондай-ақ оқушыларды икемділік пен шеберлікке баулуды көздеме. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуда логикалық тапсырмалар мен жаттығулар орындатудың маңызы зор. Логикалық тапсырмалар мен жаттығулар арқылы оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту үш негізгі бағытта іске асырылады:

1. Қызығушылығын арттыру;
2. Ойлау және қабылдау қабілетін дамыту;
3. Шығармашылық ізденісін дамыту.

Оқушының логикалық ойлауы ой әрекетінде, білімді меңгеру, тіл үйрену үстінде дамиды. Оқушылардың ақыл-ой белсенділігін өрістетуге олардың тұлғаретінде жетілуінің маңызды саласы болып табылады. Сондықтан оқушылар-

дың шығармашылық тапсырмаларды орындау барысында ойлау операцияларын жүзеге асыру тәсілдеріне үйрету қажет. Оқушылардың ойлауын дамыту ойлау операцияларын меңгеруіне байланысты. Ендеше, оқушыларға тапсырмалар бергенде таңдауға, жинақтауға, салыстыруға, топтауға арналған тапсырмалар логикалық ойлауын дамытатындай болуы керек.

Мысалы, сөздік-логикалық ойлаудың дамуына мынандай жаттығулар көмектеседі:

«Артығын анықта» әдістемесі. Баланың маңызды бөліктерді бөліп көрсету, жалпылай білу дағдысын көрсетеді. Бұл әдістемені қазақ тілі, дүниетану сабақтарында бекіту, қайталау кезеңдерінде қолдануға болады.

Тапсырманы сурет не заттай немесе жазбаша түрде ұсынуға болады.

Атап айтсақ,

«Сөз таптарын» өткенде

Балық, қоян, қызыл, тас

(Жауабы: қызыл — сын есім. Өйткені, балық, қоян, тас — зат есім)

Жүгірді, жылады, бала, ұшты

(Жауабы: бала — зат есім. Өйткені, қалғаны — етістік).

Дүниетану сабағында:

1. Қызғалдақ, сарғалдақ, бидай, бәйшешек, раушангүл.

2. Емен, қарағай, қайың, жусан, терек.

3. Жылқы, сиыр, түлкі, түйе, қой.

Бұл тапсырманы анаграмма түрінде де қолдануға болады. Мысалы,

Амал (алма)

Ларұмт (алмұрт)

Арна (анар)

Рабқзы (қарбыз)

Ойлаудың талдау және жинақтау операцияларын дамыту үшін «Жинақтау» әдістемесі тиімді. Ұсынылған сөздерді жалпылайтын сөз немесе сөз тіркесін атау:

1. Қазан, қараша -

2. Сазан, шортан -

3. Жаз, күз -

4. Емен, қайың -

5. Қияр, қызанақ -

6. Құмырсқа, қоңыз -

7. Шкаф, диван -

8. Ағаш, гүл -

9. Балта, балға -

10. Қасқыр, түлкі -

Сонымен қатар ойлау әрекетін дамытатын тәсілдерді ойын түрінде қолдануға болады. Мысалы, «Керісінше айт» ойыны. Бұл ойында қарама-қарсы мағыналы сөздерді өткенде пайдалану тиімді. Мысалы, толық — жіңішке, кара — ақ, ыстық — суық, бос — толы, т.б.

«Ұқсастық пен айырмашылық». Оқушыларға әртүрлі заттар мен ұғымдарды салыстыру ұсынылады. Бастауыш сынып оқушыларына өздеріне таныс заттар: сүт пен су, сиыр мен жылқы, ұшақ пен поезд (сурет түрінде ұсынуға болады). Ересек балаларға тапсырманы күрделі түрде: таң мен кеш, табандылық пен қыңырлық, т.б. Дұрыс жауаптар, қателіктер, ұқсастық пен айырмашылық ара қатынасы, басым белгілер, т.б. айқындалады.

«Басқа қырынан таны». Белгілі бір заттың басқа қырын ашу.

Мысалы, сіріңке тек жанып, жарқырап қана қоймай, пішіні мен салмағы жағынан кішірейеді. Оқушыларға қарапайым заттардың: полиэтилен қақпақ, пенопласт, т.б. ерекше қасиеттерін ашу, анықтау ұсынылады. Ерекше жауаптар ескеріледі және ұсынымдарды талдауға да, пікірталас ұйымдастыруға да болады. «Ұқсастықтар іздеу». Белгілі бір зат немесе құбылыс айтылады, мысалы, «тікұшақ». Әр түрлі нақты белгілер бойынша тікұшаққа ұқсас заттарды жазу. Ұқсас заттарды қасиетіне қарай топтап жазуға да болады. Мысалы, «құс», «көбелек» (ұшады, қонады), «автобус», «поезд» (көлік), т.б. Бұл тапсырма заттардың қасиеттерін анықтау, оларды белгілер бойынша жіктеуге арналған.

«Заттың қолдану тәсілдері». Жақсы танымал бір сөз беріледі, мысалы: «кітап». Заттың қалыптан тыс неғұрлым көп қолдану аясын айту керек. Кітапты оқиды, бір нәрсенің астына қоюға болады, қажетті қағаздарды көзден таса зат ретінде жасыру мақсатында қолдануға болады, т.с.с. сондай-ақ, тіс щеткасы, тоқыма сымы, т.б. ұсынуға болады.

«Заттардың қасиеті». Жүргізуші: «бұл доп «апельсин». Қазір біздер допты бір-бірімізге лақтырып, оның қандай апельсин екендігін атаймыз». Аталған сапаларды қайталауға болмайды. «Сөйлем құра». Өзара байланыспайтын 3 сөз алынады. Мысалы, «көл», «қарындаш», «аю». Осы сөздерден сөйлем құрау қажет. Жауап қарапайым (Аю көлге қарындашын түсіріп алды)

немесе күрделі (Бала қолына қарындаш алып, көлде шомылып жатқан аю суретін салды) болуы мүмкін. Сонынан ұнаған жауаптар талданады. Шығармашылықпен жазылған сөйлемдер мадақталады. «Артық сөзді тап». Кез келген 3 сөз беріледі. Осы сияқты әр түрлі жаттығуларды мұғалім ретін тауып оқу үрдісінде қолдана білсе, оқыту түрленеді, оның тиімділігі артады, оқушылардың ақыл-ойы жетіле түседі. Оқушыларға тапсырманы біртіндеп күрделендіре түссе, сонда логикалық ойлау қабілеттері қалыптаса бастайды. Осындай психологиялық тәсілдерді қолдана отырып, тренингтік жаттығулар орындату барысында оқушылардың пәнге қызығушылығы артады, ой-өрісі дамиды, шығармашылық пен дарындылық пайда болады. Қорыта айтсам, оқу-тәрбие үрдісінде оқушылардың ойлау процестерін дамыту үшін жоғарыда ұсынылған тренингтік жаттығуларды ұйымдастыру қажет. Сондай-ақ, тренингтік жаттығулар оқушы білімінің деңгейін көтеріп қана қоймай, бір-бірімен жақындастырып, достыққа, адамгершілікке, еңбекке тәрбиелейді; жүйелі ойлап сөйлеуге, сөздік қорын молайтуға, қиялын ұштауға жетелейді.

**Жазира Бақытжановна
ТУРСЫНБАЕВА,
Дубовка жалпы білім беретін мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі.
Абай ауданы,
Қарағанды облысы.**

Тарихи деректермен жұмыс ерекшеліктері

Тарихи зерттеу оқушыдан әр түрлі деректермен жұмыс жасауды қажет етеді. Тарихи деректерді қолдану арқылы оқушылар тарихи контекстінде оқиғаларды талдауға және бағалауға мүмкіндік алады. Деректерді тиімді түрде қолдану **«көзге көрінетін ақпарат шегінен» шығуды** және сәйкесінше қорытындыларды шығаруды көздейді.

Сонымен қатар белгілі бір дереккөздерді зерттеу үлкен тәрбиелік мәнге ие, өйткені оқушылар бұрынғы немесе қазіргі заманның шынайы құжаттарды, артефактерді зерттей отырып, әртүрлі сезімдерді сезінеді. Осындай жұмыс арқылы оқушылардың бойында әмбебап құндылықтар қалыптасады.

Оқушыларға сабақта тарихи дереккөздермен жұмыс істеуді ұсына отырып, оқушылардың ақпаратты талдау және синтездеу үшін тарихи құжаттарды дұрыс қолдана алмауы мәселесі анықталды. Сонымен қатар қазіргі уақытта студенттер кітаптарды оқуға назар аудармайды. Сондықтан оқу сауаттылығы төмендеді. PISA халықаралық емтиханының нәтижелері оқу

сауаттылығының төмендегенін айқындады. Тарих сабақтарындағы оқу сауаттылығын тарихи дереккөздермен жұмыс арқылы дамытуға болады. Бұл жұмыс оқушылардың функционалдық сауаттылығының дамуына да оң әсерін тигізеді, өйткені тарихи дереккөздерді талдау негізінде оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау дағдылары дамиды.

Зерттеу мақсаты: тарихи деректермен жұмыс жолдарын анықтау.

Зерттеу сұрақтары:

1. Оқушылардың психологиялық ерекшеліктері тарихи дереккөздерді түсінуге және қолдануға қалай әсер етеді?

2. Тарихи деректермен жұмыс бойынша тиімді жолдары қандай?

Сабақтарда оқушылар әртүрлі деңгейде тарихи деректердегі ақпаратты қабылдайды. Сондықтан оқушылардың психологиялық ерекшеліктерін анықтау мақсатында психолог мамандар диагностика жұмысын ұйымдастырды. Диагностика нәтижесінде оқушылардың деректерді қабылдау ерекшеліктері анықталды.

Оқушылар	Тип	Ақпаратты қабылдау ерекшеліктері	Тарихи деректерді қолдану мүмкіндіктері
А оқушы	Визуал	Оқу материалдарын көрген кезде жақсы түсінеді. Олар мәтінде, тарихи картада, бейнероликте берілген материалды жақсы қабылдайды.	Тарихи құжаттар, иллюстрация, тарихи карталарды қолдану.
В оқушы	Аудиал	Оқу материалдарын тыңдаған кезде жақсы түсінеді. Олар аудио материалды және ауызша айтылған мәліметтерді жақсы қабылдайды.	Аудио жазбаларды тыңдау, негізгі ақпаратты түсініп, қолдану.

С оқушы	Кинестет	Олар археологиялық деректермен жақсы жұмыс жасай алады, өйткені кинестеттер үшін бәрін түртіп, ұстап көру, иісін сезу және зерттелетін затты толық сезіну маңызды.	Артефакт және археологиялық деректер арқылы ақпаратты түсіну және қабылдау.
Д оқушы	Дигитал	Олар құрылымдық-логикалық схемалар, тірек-сызбаларда берілген ақпаратты жақсы қабылдайды.	Статистикалық мәліметтер, диаграмма, құрылымдық-логикалық схемалармен арқылы ақпаратты қабылдау.

Жүргізілген диагностика нәтижелерін ескере отырып, сабақта оқушылардың психологиялық ерекшеліктеріне сай тарихи деректер ұсынылған болатын. Оқушылар берілген деректерді жақсы түсініп, қабылдай алды. Бұл жұмыс арқылы студенттер негізгі ақпаратты ажыратып, фактілерді жинақтап, талдау мен бағалау кезінде тиімді пайдаланды.

Келесі қадам тарихи деректермен жұмыс жасау бойынша тиімді жолдарын анықтауға бағытталған болатын. Әдебиетке шолу жасау нәтижесінде сабақтарда әр түрлі деректермен жұмыс бойынша әдістер қолданылды. Мысалы, оқушылар деректермен таңысқаннан кейін жабық және ашық сұрақтарға жауап берді:

1. Бұл қандай дерек түріне жатады?
2. Ол бізге қандай ақпарат береді?
3. Деректе қандай кілтті сөздер бар және олар қандай мағынаны білдіреді?
4. Деректегі ақпаратты жинақтап, тұжырымдаңыз.
5. Деректегі ақпараттың құндылығы неде?

Жазбаша деректерге қойылатын сұрақтар:

1. Берілген деректі кім жазуы мүмкін?
2. Бұл дерек қайда және қашан жа-

зылған?

3. Неліктен жазылды?

4. Қандай аудитория үшін жазылды? Бұл аудитория жайлы сіздер не білесіңдер?

Бұл сұрақтар арқылы оқушылар деректегі негізгі ақпаратты анықтап, қорытынды жасауға мүмкіндік алды. Оқушылардың деректерді талдау дағдыларын даму мақсатында HIPP формула берілген болатын.

- **H** — Historical context — Тарихи контекст.
- **I** — Intended audience — Арнаулы аудитория.
- **P** — Point of view (author's) — Автордың ой-пікірі, көзқарасы.
- **P** — Purpose (author's) — Автордың мақсаты.

Тарихи дереккөзді талдауда осы формуланы қолдана отырып, оқушылар өздеріне сұрақ қою мүмкін: бұл ақпарат менің пікірімді қалай растайды немесе жоққа шығарады?

Осы әдіс негізінде оқушылардың ойлау және талдау дағдылары дамиды, өйткені тарихи шеңберінде болған оқиғаларды анықтап, қорытынды жасай алады.

Әрине, құжаттармен жұмыс істеу студенттерге белгілі бір дағдыларды қалыптастыруға әкелуі керек. Сонымен,

5-6 сынып оқушылары тарихи құжаттармен жұмыс істеу кезінде:

- * Құжат түрін анықтау.
- * Құжатты жазу уақытын немесе тарихи дәуірді анықтау.
- * Авторды (мүмкін болса) немесе болжамды автордың әлеуметтік топқа жататын анықтау.
- * Бірнеше құжаттарды хронологиялық ретпен орналастыру.
- * Мұғалімнің жеке сұрақтары бойынша құжаттармен жұмыс істеу.
- * Құжатқа нақты сұрақтар қою.
- * Құжаттың мазмұнын қайталау.
- * Бір немесе бірнеше тарихи құжаттарда қажетті ақпаратты іздеу.
- * Пікірді қолдау немесе сынға салу үшін бірқатар деректерді қолдану.

7-8 сынып оқушылардың жұмысы терең аналитикалық сипатты білдіреді. Осы сыныптардың оқушылары:

- * Терең аналитикалық сипаттағы құжаттарға сұрақтар құрастыру.
- * Ұсынылған жоспар бойынша құжатты талдау.
- * Тарихи жағдай контекстінде құжатты талдау.
- * Тарихи деректерді зерттеу арқылы қойылған сұрақтарға жауап беру.
- * Деректі оқу барысында «көзге түсетін ақпарат шегінен» шығу және тарихи сұраққа жауап беруге және белгілі бір нәтижеге келуге мүмкіндік беретін қорытындыларды шығару.
- * Алғышарттарын, аудиториясы мен негізгі міндетін ескере отырып, қорытындыларды шығару үшін деректерді тұжырымдау.

Негізгі мектеп түлегінің қызметі құжаттармен жұмыстың шығармашылық сипатын қарастырады. Білім алушылар істей білуі тиіс:

* Оқу мәселесін өз бетінше шешу үшін бірнеше құжаттардан қажетті материалды таңдау.

* Тарихи құжатты басқа тарихи дереккөздермен салыстыру.

* Бір оқиғаға қатысты әр түрлі көзқарастарды көрсететін тарихи құжаттарды салыстыру.

* Тарихи құжатта көрсетілген оқиғалар мен фактілердің себеп-салдарлық байланысын анықтау.

* Бірнеше тарихи құжаттардан қажетті ақпаратты алу, жинақтау және талдау.

* Бірнеше тарихи құжаттарды талдау нәтижесінде алынған ақпаратпен еркін жұмыс істеу.

* Негізгі қорытындыларды қолдау мақсатында тарихи деректерді олардың контексті, аудиториясы мен міндеттері аясында бағалау.

Тарихты оқытуда тарихи құжаттарды қолдану мұғалімге жаңа тақырыптарды зерттеуде сабақта оқушылардың өз бетімен жұмыс жүргізу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Оқушының өзі қажетті ақпаратты алуға және оны талдауға үйренеді. Мұғалім осы әдістерді қолдана отырып, оқушыға тарихи оқиғалардың дүниетанымдық мәселелерін түсінуге, зерттелетін материалды салыстыруға және қажетті тұжырымдарға өз бетінше келуге көмектеседі. Тарихи деректермен жұмыс жасау нәтижесінде оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау, талдау және бағалау дағдылары дамиды.

Жанара Бериковна КАСИЕНОВА,
Химия-биология бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі
тарих пәнінің мұғалімі.
Петропавл қаласы,
Солтүстік Қазақстан облысы.

Исследовательская деятельность школьников как средство развития их интеллектуального и творческого потенциала

Происходящие изменения в обществе требуют развития новых способов образования, педагогических технологий, имеющих дело с индивидуальным развитием личности, творческой инициативой и одаренностью обучающихся, а это требует внедрения в образовательный процесс альтернативных форм и способов образовательной деятельности.

В концепции модернизации казахстанского образования делается акцент на развитие исследовательских способностей школьников, индивидуализацию их образования с учетом интересов и склонностей к творческой деятельности. Планирование и организацию учебно-воспитательного процесса необходимо осуществлять не только с точки зрения педагога, но и с точки зрения активной, в максимальной степени самостоятельной познавательной деятельности школьника. В последнее время как противовес репродуктивному обучению активно стало возрождаться и развиваться такое направление образовательной технологии как учебно-исследовательская деятельность, которое позволяет стимулировать интеллектуальную активность, а вместе с ней и учебную деятельность.

Организация исследовательской работы в школе создает условия для развития познавательной активности учащихся, выявления одаренных детей, способствует формированию их творческих способностей, логического мышления, научного мировоззрения. Школьники учатся работать с научной литературой и другими источниками информации, осуществлять ее поиск. Происходит корректировка умений работы над рефератами, докладами, прививаются навыки публичного выступления, тем самым создаются условия для саморазвития, самореализации, самовыражения личности учащегося. Именно поэтому, сегодня актуален опыт работы творческих, инициативных педагогов, которые ищут и находят оригинальные формы и методы, чтобы заинтересовать детей познанием нового, умело создают ситуацию вынужденного поиска разрешения поставленной задачи, вырабатывают привычку учиться ежедневно и получать от этого удовольствие, работают над формированием общеучебных умений и навыков. Мы представляем опыт по организации научно-исследовательской деятельности учащихся в школе-лицее №4 города Рудного. Так как наша шко-

ла является инновационным учебным заведением, то исследовательская составляющая образовательного процесса является обязательной для всех учителей и осуществляется как на уроках, так и во внеурочной деятельности. Наличие творческих, инициативных, стремящихся ко всему новому и неизведанному педагогов— обязательное условие успешной реализации научно-исследовательской деятельности

учащихся. И таких педагогов у нас немало. Это, прежде всего, руководители школьного научного общества Кучина О.В., Дмитриева О.В., а так же Конова Л.Н., Рудова Г.Н., Бельская Н.А., Кулик О.М., Нурадинова Л.М., Буглова Н.П., Борисенко Н.М. и многие другие.

В нашей школе данный вид работы активизировался после обретения статуса школы-лицея, хотя научное общество учащихся «Прометей» успешно функционирует более 15 лет. Оно объединяет около 70 учащихся 2-11 классов, желающих заниматься как исследовательской работой, так и научной (подготовкой к олимпиадам). Количество ребят, желающих проявить и развить свои неординарные способности, с каждым годом растёт, как и число педагогов, работающих с ними. Цель деятельности НОУ «Прометей»:

формирование и развитие образованной, творческой, компетентной и конкурентноспособной личности, готовой к самоактуализации и самореализации как в собственных интересах, так и в интересах общества. Задачами деятельности НОУ являются:

- *выявление и поддержка учащихся, склонных к занятию исследовательской деятельностью;*
- *развитие интеллектуальных, творческих способностей учащихся, поддержка научно-исследовательской работы в школе-лицее;*
- *формирование и развитие у учащихся навыков исследовательской работы;*
- *развитие личности, способной к самоактуализации, самореализации, самоутверждению в постоянно изменяющихся социокультурных условиях, содействие в профессиональной ориентации;*
- *привлечение учащихся к выполнению посильной для них научной и творческой деятельности.*

Организация работы НОУ опирается на факторы успешности деятельности обучающихся:

- *соблюдение принципа добровольности занятий в определенном виде работы;*
- *максимальная самостоятельность ученика в исследовательской и творческой деятельности;*
- *компетентное и заинтересованное руководство педагога ученической работой;*
- *уважительное отношение к исследовательской деятельности обучающихся их родителей и педагогов школы-лицея, осознание обучающимися значимости и*

полезности выполняемой ими работы.

Основные направления деятельности НОУ отражены в Положении о НОУ «Прометей». Его работа неразрывно связана и опирается на функционирование городского научного общества учащихся. Традиционным стало ежегодное участие исследовательских работ в конференциях различного уровня. На городской этап соревнований научных проектов школьников были заявлены 11 работ учащихся 3-10 классов. Наши ребята были на высоте и завоевали 9 призовых мест: 3 из них в конкурсе «Зерде», 6 – на соревнованиях среди старшеклассников.

Фото призёров соревнований научных проектов и конкурса «Зерде» вместе с руководителями.

Можно определить некоторые правила, которые помогают воспитывать победителя в конкурсах, конференциях:

- Найти, заметить будущую «звезду». Ребенок должен быть интеллектуалом, выделяться из общей массы учеников.
- Ученик должен верить в свои силы, сам сознательно стремиться пройти через трудности.
- Ученик должен владеть фактическим материалом по выбранному предмету.
- Ученик и учитель любят предмет, тогда им суждено встретиться и победить (на наш взгляд самое главное условие).

Для решения этих задач важное значение имеет личность самого учителя. Невозможно научить тому, что сам плохо знаешь. Вопрос повыше-

ния уровня профессионализма всегда стоял, и будет стоять на повестке дня администрации школы-лицея №4. Только за последние 3 года обучились на различных курсах 65 (или 76 %) педагогов школы-лицея, что, естественно, положительно отражается на качестве всего образовательного процесса в целом, и исследовательской работы в частности.

Философ, просветитель Софокл говорил: «Великие дела не делаются вдруг». Чтобы достичь высоких результатов, повысить качество обучения, научить ребенка основам познания мира, нужна долгая, кропотливая, совместная работа учителя, ученика и родителей. А педагогический коллектив

КГУ «Школа-лицей №4» знают пути повышения ценности образования и интереса детей к обучению, которые состоят не только в создании образцов новой школьной практики, адекватной современной культуре в высокотехнологичном, конкурентном мире, но и в высоком профессионализме педагогов.

**Елена Васильевна
ФИЛИППОВА,**
заместитель директора по НМР
КГУ «Школа-лицей №4 акимата города
Рудного».
Костанайская область.

Развитие функциональной грамотности младших школьников на уроках математики

В настоящее время происходит изменение системы образования, которое ориентировано на вхождение в мировое образовательное пространство. В связи с этим школа должна поставить для себя главную задачу: научить детей жить в динамичном, меняющемся мире. На сегодняшний день в современном образовании все чаще говорят о функциональной грамотности школьников. Основы грамотности закладываются в начальной школе, где идет интенсивное обучение различным видам речевой деятельности — письму,

чтению, рассказыванию, слушанию, счету, поэтому развитие обще учебных умений (организационных, интеллектуальных, коммуникативных и оценочных) — это путь к функционально грамотной личности.

Работая с детьми в начальной школе, я придаю особое значение формированию у учащихся логической грамотности. Основным средством ее формирования являются уроки математики. Главной задачей этих занятий является — интеллектуальное развитие ребенка и важная его составляющая — словес-

но-логическое мышление. Основная работа для развития данного вида

мышления должна вестись с задачами. Ведь в любой задаче заложены большие возможности для развития логического мышления. Нестандартные логические задачи — отличный инструмент для такого развития. Однако что зачастую наблюдается на практике? Учащимся предлагается задача, они знакомятся с ней и вместе с учителем анализируют условие и решают ее. Но из такой работы нельзя извлечь максимум пользы. Если дать эту задачу через несколько дней, то часть учащихся может вновь испытывать затруднения при решении. Наибольший эффект при этом может быть достигнут в результате применения различных форм работы над задачами:

1. Работа над решенной задачей. Многие учащиеся только после повторного анализа осознают план решения задачи;

2. Решение задач различными способами;

3. Правильно организованный способ анализа задачи — от вопроса или от данных к вопросу;

4. Представление ситуации, описанной в задаче (нарисовать «картинку»).

Учитель обращает внимание детей на детали, которые нужно обязательно представить а которые можно опустить. Моделирование ситуации с помощью чертежа, рисунка.

5. Самостоятельное составление задач учащимися. Составить задачу: используя слова: больше на, столько, сколько, меньше в, на столько больше,

на столько меньше; решаемую в 1, 2, 3 действия; по данному ее плану решения, действиям и ответу; по выражению;

6. Решение задач с недостающими данными;

7. Изменение вопроса задачи;

8. Составление различных выражений по данным задачи и объяснение, что означает то или иное выражение. Выбрать те выражения, которые являются ответом на вопрос задачи;

9. Объяснение готового решения задачи;

10. Использование приема сравнения задач и их решений;

11. Запись двух решений на доске — одного верного и другого неверного;

12. Изменение условия задачи так, чтобы задача решалась другим действием;

13. Закончить решение задачи;

14. Какой вопрос и какое действие лишнее в решении задачи (или, наоборот, восстановить пропущенный вопрос и действие в задаче);

15. Составление аналогичной задачи с измененными данными;

16. Решение обратных задач. Развитие функциональной грамотности на уроках математики в начальной школе в значительной мере зависит и от прочных вычислительных навыков. Их формирование я осуществляю, пользуясь следующим алгоритмом работы:

1. Обязательная подготовительная работа к выполнению вычислений на каждом уроке.

2. Создание настроения учащихся на вычисления при помощи форм и приемов

работы, активизирующих внимание учащихся, повышающих их желание получить правильный результат;

3. Соблюдение постепенного нарастания сложности в вычислениях.

Проверка полученного результата.

4. Контроль деятельности учащихся и анализ допущенных ими ошибок.

Обязательным условием данного алгоритма является его комплексное использование на каждом уроке. Для формирования вычислительных навыков очень важны устные упражнения. Внимание к устным упражнениям связано с тем, что они дают возможность охватить большой по объему материал за короткий промежуток времени. Устные упражнения позволяют судить об усвоении материала, готовности класса к изучению нового, помогают выявить ошибки учащихся. Во время устных упражнений учащиеся чаще получают возможность ответить. Устные упражнения, проводимые в начале урока, дисциплинируют учащихся, помогают быстро включиться в работу. Вот несколько примеров устных упражнений:

А) использование таблиц на любом этапе изучения каждой темы программы;

при изучении темы «Десяток» можно предложить следующие задания:

— назвать соседей числа из того или иного столбика (строчки);

— назвать число, которое на единицу меньше (больше) данного;

— сравнить два числа между собой;

— расположить числа в порядке возрастания или убывания;

— задания на сложение и вычитание:

сложите числа столбика 1 с числами столбика 2 или 3; аналогично на вычитание;

— дополнить до 10 каждое из чисел того или иного столбика. При изучении темы «Сотня» и «Сложение и вычитание в пределах 100» следующая таблица позволяет закрепить всевозможные случаи сложения и вычитания:

— прочитать число и объяснить, что обозначает каждая цифра в записи чисел;

— устанавливать, сколько единиц первого и второго разряда в каждом из чисел столбика (строки);

— представлять числа в виде суммы разрядных слагаемых;

— закреплять сложение вида $53+30$ и $53+3$, вычитание вида $53-20$ и $48-3$.

Б) работа с «магическими квадратами» заключается в следующем:

— сложи числа по строкам, по столбцам, с угла на угол;

— заполни пропуски в предложенном квадрате;

— преобразуй данный квадрат, составь подобный квадрат, увеличивая или уменьшая каждое число на несколько единиц;

В) круг для счета:

— счет по цепочке;

— составь свой пример;

— кто решил больше? (За определенное время)

— чей ряд быстрее?

В изучении школьного курса математики существуют объемные, достаточно однообразные, но одновременно базовые основополагающие темы.

Одной из них является изучение та-

блицы умножения однозначных чисел и соответствующих случаев деления на уровне автоматизированного навыка. Для того чтобы освоение таблицы было более успешным, используя различные приемы знаний:

- математические диктанты с использованием веера;
- перфокарты;
- карточки для парной работы (на одной стороне карточки записаны примеры, а на другой ответ; учащиеся по очереди проверяют друг друга);
- карточки для индивидуальной работы (ученик проверяет сам себя).

Для формирования вычислительных навыков на уроках математики я применяю игру. Игровой метод позволяет тесно связать изучение теоретического материала с практическими действиями. Игру можно использовать на различных этапах урока: на этапе изучения нового материала, на этапе закрепления, на этапе проверки знаний, умений и навыков. Приведу примеры наиболее часто используемых мной игр: «Молчанка», «Мозаика», «Ромашка», «Живые цифры», «Решето», «Перекрестный опрос».

Многие случаи сложения и вычитания, умножения и деления мы с детьми отрабатываем, используя таблицы. По таблицам выполняем разные виды заданий:

- счет по цепочке;
- счет индивидуально;
- найти примеры с заданными ответами;
- работа в паре;
- счет на время (дети записывают

ответы за определенное время).

Многие дети, когда требуется умение рассуждать, нуждаются в дополнительных помощниках. В качестве таких помощников на уроках я использую опорные схемы. Они помогают детям не только строить свои рассуждения, но и выполнять действия по предложенному плану, избавляют от зазубривания, способствуют более глубокому осмыслению и усвоению соответствующего материала. Хорошими помощниками служат детям и памятки, отражающие пошаговые операции при вычислениях или алгоритмы. Особенно они помогают на этапе изучения письменных приемов вычислений. Уже при первом знакомстве с записью в столбик для случаев сложения и вычитания двузначных чисел я использую такую памятку:

Пишу...

Складываю единицы... (Вычитаю единицы...)

Складываю десятки... (Вычитаю десятки...)

Читаю ответ...

Большую пользу оказывают эти памятки при изучении письменных приемов деления. Встретившись с новой формой записи в столбик, а так же с новыми рассуждениями, дети с трудом овладевают ими, допуская при этом много ошибок. Я использую такие памятки как демонстрационные, по желанию могут быть индивидуальные. Важными условиями формирования вычислительных навыков являются контроль и самоконтроль. Обучение самоконтролю способствует общему

развитию младших школьников, углублению их познавательной активности. Я использую следующие приемы контроля и самоконтроля:

- сверка с образцом (ответом) на доске или в тетради товарища;
- использование средство обратной связи;
- предлагаю примеры, решенные с ошибкой (найдите ошибки и исправьте их; посоветуйте, на что нужно обратить внимание);
- провожу самостоятельные работы с поэтапным ограничением времени, т.е. по мере выработки навыка сокращается время на самостоятельную работу.

Одной из форм контроля, позволяющей оперативно и эффективно проверить результаты обучения математике в начальной школе, являются тесты. Тест отражает информацию в обобщенном виде, поэтому способствует развитию умений обобщать знания,

четко формулировать ответ. На уроках математики я чаще применяю тесты при закреплении или повторении знаний.

Систематическое использование на уроках математики и внеурочных занятиях специальных задач и заданий, направленных на развитие логического мышления, а также сформированные прочные вычислительные навыки расширяют математический кругозор младших школьников и позволяют более уверенно ориентироваться в простейших закономерностях окружающей их действительности и активнее использовать математические знания в повседневной.

Салтанат Нургалиевна КАЗКЕН,
учитель начальных классов Дубовской
общеобразовательной школы.
Абайский район,
Карагандинская область.

Репортаж және оның түрлері

Мақсаты: Репортаждың түрлері туралы оқушыларға мағлұмат беру, практикалық тапсырмалар арқылы жаңа сабақты түсіндіру.

1. Репортаж жайлы толық мағлұмат беру, репортаждың түрлеріне тоқталып, оқушыларға кең түсіндіру, репортаж алуды үйрету, Павлодар облыстық балалар-жасөспірімдер «Сенің әлемің»

газетіне «Қаламгер қадамы» айдарына келесі нөміріне ашық сабақта қолданылған материалдарды негізге алу;

2. Оқушылардың сөздік қорларын дамыту, сабақта істеген жұмыстарын қорғай білу, ең бастысын айқындауды жүйелендіру, оқушылардың қызығушылықтарын арттыру, жеке қабілеттерін ашу;

3. Оқушылардың эстетикалық, этикалық, бір-бірлерін сыйлай білу қасиеттерін тәрбиелеу. Жалпы адамгершілік қасиеттерін, мейірімділік сыпайы болу қасиеттерін тәрбиелеу.

Қажетті құралдар: Репортаждың түрлері туралы слайд материалдар, суретті мақал-мәтелге керекті плакаттар, маркерлер, түрлі ойындар.

1. Ұйымдастыру кезеңі:

- сәлемдесу;
- оқушыларды түгендеу;
- оқушылардың сабаққа дайындығын көздеу;
- оқушыларды жұмысқа бейімдеу;
- сабақтың жоспарын оқушыларға айту.

2. Оқушылардың білімдерінің өзектілігін тексеру. Сұрақ қою арқылы жаңа сабаққа көшуге бейімдеу, жаңа өнімді шығаруға оқушылардың білімдерін қалыптастыру.

- - Журналист деген кім?
- - Журналисттер не істейді?

• - Қоғамда журналистердің алатын орыны қандай?

- Репортаж дегеніміз не?

3. Ұстаздың жаңа материалды түсіндіруі, сабақ мазмұның әдісін құралын баяндау.

Жаңа сабақты баяндау. слайд

Репортаж және оның түрлері — Оқушылардың көңілін слайдқа тақтаға бөлу. Мұғалім тақтаға қарап, репортаж және оның түрлері туралы баяндайды.

4. Практикалық жұмыс

- Оқушыларды екі топқа бөліп, тапсырма беру.
- Екі топ келген конверттен тандалған репортаждың түріне практикалық тапсырма орындайды.

5. Практикалық жұмысты баяндау. Әр топ өз репортаждарын бейнелейді.

6. Оқушылардың алған білімдерін тест арқылы бекіту.

1. Ұстаздың сабақ кіріспесі:

Сабақтың мотивациясы.

Мұғалім оқушыларға сұрақтар қояды.

- - Журналист деген кім?
- - Журналистер не істейді?

- - Қоғамда журналистердің алатын орыны қандай?

- Репортаж дегеніміз не?

2. Жаңа сабақты түсіндіру. (Оқушылардың назарын слайдқа бөлу)

(Мұғалім жаңа сабақты түсіндіреді)

7 мин

РЕПОРТАЖ

Репортаж латынның «reportore» деген сөзі — хабарлау, баянлау деген мағына береді. Алғашқы уақыттарда ағылшын парламентінің мәжілістері туралы берілген хабарларды репортаж деп атаған.

Ондай репортаждардың авторлары - мәжіліске қатысқан баспасөз өкілдері — репортёрлер болған. Репортажға тән нәрселер: репортёр болған оқиғаның басы-қасында, оны бақылаушы болады. Ол сол оқиғаны болған қалпында суреттеп жазады, оны өз әсерлерімен, өз пікірлерімен толықтырады.

Репортаждың мақсаты — болған оқиғаны тек бұлжытпастан суретке түсіру емес. Журналист оған тиісті мағына беріп, оның бояуын «қылқаламмен» әдемілей білуі керек.

Репортаждың түрлері

Оперативті репортаж. Бұл репортаж белгілі бір уақыттың ішінде болған оқиғаны ғана қамтиды. Мысалы, бір делегацияның келуі, салтанатты жиылыстар мен мерекелердің өткізілуі, немесе спортшылардың кездесулері және тағы басқа оқиғалар. Мұндай оқиғалар белгілі бір күнде, нақтылы бір уақытта өтеді. Сондықтан сол күні, сол сағатта оған қатысып жазбасаң, әрине, оның маңызы болмай қалады. Ал маңызын жойып алған репортаждың ешбір ма-

ғынасы қалмайды. Сондықтан мұндай репортажды тек оперативті түрде ғана жазуға болады.

Оқиғалы репортаж. Кең-байтақ Отанымызда талай-талай таң қаларлық құбылыстар мен оқиғалар болып жатады. Кейбір оқиғалардың қоғамдық-саяси мәні болумен бірге, ол Отанымыздың даму кезеңдерінен елеулі орын алатын оқиғалар болады. Ал, кейде болған оқиғаның тек еліміз үшін емес, бүкіл социалистік елдер үшін, социалистік система үшін, қала берді бүкіл адам баласының тарихында елеулі орын алатыны да болады. Әрине, мұндай жайлар бүкіл елімізді, оның халқын, қала берді бүкіл жер жүзін, бір сілкіндіріп тастайтындығында сөз жоқ. Міне, осындай мәні өте зор оқиғаға арналған репортаждарды оқиғалы репортаж дейміз.

Проблемалық репортаж. Бұл репортаж халық шаруашылығының барлық саласынан жазылады. Репортаждың бұл түрі кәсіпорнының, колхоз бен совхоздың күнделікті өмірінен, ғалымның лабораториясынан жазылады. Әрине, бұл жерде ешқандай оқиға болмайды. Өйткені, кеше де, бүгін де, ертең де заводтар, колхоздар мен совхоздар, кәсіпорындары жұмыс істеген, істеп те жатыр және істейді де. Репортаждың мұндай түрінде журналист кәсіпорындары мен совхоздардың немесе колхоздардың бір күнгі еңбек көрінісін суреттеп жазады. Болмаса жеке бір озаттың еңбек қимылын қамтиды. Мұндай репортажда істің жақсы жақтары: озат кәсіпорны, үздік еңбектің үлгісін көрсетуші адам туралы баяндалады. Мұндай жайсаң жайларды көрсету арқылы,

газет оны халық шаруашылығына тартуды көздейді.

Жол-жөнекей репортаж. Репортаждың бұл түрі жол-жөнекей очеркке ұқсас келеді. Ол оқиға туралы баяндаумен қатар журналист жол-жөнекей көргендерінің ішінде елеулі нәрселердің бәрін қысқа баяндап отырады. Журналист заводты, қаланы, яғни белгілі бір объектіні аралағанда назар аударатын жайларды қысқаша, қоюлап жазып отырады. Жол-жөнекей репортаж көбінесе репортердің объектіні аралау сапарынан туады.

Сөйтіп, жол-жөнекей репортаж көбінесе кәсіпорындар мен совхоз, колхоз шаруашылығын аралау үстінде туады. Репортёр мұндай репортажды жол-жөнекей байқап, көрген-білгендерін әдемілеп суреттей отырып аралаған жерлерінің барлық жайын, адамдардың еңбегін, олардың көңіл күйін көрсетеді.

7. Практикалық жұмыс.

Оқушыларды үш топқа бөліп, тапсырма беру. Екі топ конверттен репортаждың түрлерін тандап алып, өздері сабақ үстінде репортаж құрады.

- Оқиғалы репортаж жасау. Тақырыбы: Павлодар қаласына атақты жұлдыз Қайрат Нұртас келді.

- Оперативті репортаж жасау. Тақырыбы: Ертіс-синема кинотеатрында бүгін балаларға арналған қызықты комедия алғаш рет болады.

- Жол-жөнекей репортаж жасау. Тақырыбы: Ертіс өзені жағасынан балық ұрлаушылар ұсталды.

3 топқа бөлініп редакторды тағайындау. Балалар топтарға бөліне отырып,

берілген тақырыптар бойынша репортаж жасайды.

8. Жаңа сабақты қорыту. Оқушылар, дайындаған сұрақтарын оқиды, репортаж жасайды. (10 минут)

9. Ойын минуты.

1-ойын. Кім жылдам? Әр команда бойының ұзындығы, шашының ұзындығы, аяқ өлшемінің, туған күн айы бойынша қатарға тұрады.

2-ойын. Мамандықты тап! Ұстаз мамандықты айтқан кезде, секіру әрі шапалақтау.

Лампа, жүргізуші, қайшы, механик, журналист, ағаш, ұста, алма, фоторепортер, оператор, диктор, диктофон, құрылысшы, құрылыс, хат, асық, тағам, аспаз, тігінші, суретші, сурет, фототілші, қайық, кеме.

10. Сабақты қорытындылау. Өткен материалға байланысты жылдам тест жүргізу, *(тест слайдқа шығады — балалар орындарынан жауап береді)*

11. Оқушылардың алған білімдерін бекіту. Сабақ туралы рефлексия толтыру.

- Сабақ жайлы өз ойларыңды айтыңдар:

- Сабақтың мақсатына жеттік пе?

- Сабақ сендерге ұнады ма?

12. Сабақты қорытындылау.

Әсем Серікқызы АИПОВА,
М. Катаев атындағы Оқушылар
сарайының әдіскері,
«Қаламгер» жас тілшілер студиясының
жетекшісі
Павлодар қаласы,
Павлодар облысы.

Изучение самопознания – расстановка верных жизненных приоритетов

Идея программы нравственно-духовного образования «Самопознание» предполагает особую форму организации образовательного процесса, направленного на воспитания личности, ориентированной на общечеловеческие ценности.

Самопознание — это не просто урок. Он нацеливает ребят на постоянное самосовершенствование, развитие личностных качеств для достижения жизненных целей и раскрытия своего предназначения, поэтому он имеет свою специфическую структуру и особые приёмы: «Круг радости», «От сердца к сердцу», «Минутка тишины»...

Но жизнь не стоит на месте. На сегодняшний день концепция преподавания самопознания несколько изменилась, в частности, изменилась структура урока, позволяющая сделать его более живым и более интересным. Так, вместо «Круга радости», который в среднем и старшем звене обучения был не совсем приемлем в силу возрастных особенностей подростков, введён такой прием, как «Настрой на позитив», который позволяет детям, расслабившись под музыкальное сопровождение, попутешествовать с дельфином в море, побывать в прекрасном лесу, пропустить через себя лучи теплого света... Данный прием, на мой взгляд, настраивает ребят на спокойную и откровенную работу на уроке, позволяет расслабиться и отбросить все то негативное, что проис-

ходило за день. Очень нравится ребятам прием «Рассказывание истории» (или по-иному его называют «Подарок учителя»), где педагог по теме урока, работая над той или иной ценностью, приводит примеры из жизни, вступает в живой диалог с детьми, при этом располагая к открытому и активному обсуждению того или иного примера. Это позволяет быть на одной волне с ребятами, устанавливая эмоциональный контакт, и разрешать ряд проблем, с которыми дети не всегда могут откровенно обратиться за помощью.

Очень важным моментом в структуре урока считаю «Заключительную минутку тишины», где ребятам задаются вопросы, на которые совсем не обязательно отвечать вслух, достаточно просто задуматься над ними, ведь здесь главное — осмысление и самоанализ того, над чем работали учитель и ученик на уроке.

На мой взгляд, урок самопознания сегодня стал еще интереснее, глубже. Он позволяет ребенку почувствовать эмоциональный контакт с учителем и одноклассниками, раскрыться в полной мере, помогает расставить верные жизненные приоритеты.

М.А. ЛАПИНА,
учитель самопознания, педагог-психолог
школы-гимназии №10,
г. Рудный,
Костанайская область.

Музыка и изобразительное искусство

Цели обучения, которые необходимо достичь на уроке	6.1.1.1 – анализировать прослушанные музыкальные произведения, определить жанры, взаимосвязь с другими видами искусства;
	6.1.2.3 – сравнить средства выразительности музыки и живописи;
	6.1.3.1 – исполнять песню, передавая художественный образ.
	Воспитывать интерес и уважение к культурным ценностям разных народов.
Цели урока	* сравнить средства выразительности музыки и других видов искусства в создании художественного образа;
	* прослушать музыкальные произведения Кюй Курмангазы «Сарыарка», Григ «Утро», Мусоргский «Баба Яга», Равель «Игра воды»;
	* анализировать прослушанные музыкальные произведения;
	* знакомство с импрессионизмом в живописи и музыке.
Критерии оценивания	<i>Учащийся достиг цели обучения если:</i>
	* анализирует связь музыки с изобразительным искусством;
	* умеет сопоставить мелодию с картиной;
	* может исполнить песню в характере.
Привитие ценностей	привитие интереса к слушанию классической музыки и изобразительному искусству.
Межпредметные связи	изобразительное искусство, литература.

Ход урока:

Начало урока	Запланированная деятельность на уроке	Ресурсы
Начало	Приветствие. Задание 1. Обсуждение в классе. Чтение стихотворения К. Родригес «Я хочу увидеть музыку». Вопросы: о чём говорится в стихотворении? (Музыку можно увидеть на картинках); Как вы думаете, о чём мы будем говорить на уроке?	Компьютер, репродукции картин.

	(музыку можно увидеть и почувствовать в окружающем нас мире - она может звучать в нотах, стихах поэтов и отображаться на полотнах художников); Определите тему урока (музыка и живопись). Я хочу увидеть музыку, Я хочу услышать музыку. Что такое эта музыка? Расскажи мне скорее! Плывут трели - это музыка, И капели - это музыка, Есть особенная музыка В таком шепоте ветвей. Видишь - лист кленовый кружится, Точно кружится под музыку. Видишь - тучка в небе кружится: Будет музыка дождя. И у ветра, и у солнышка, И у тучки, и у дождика, И у маленького ребяточки Тона музыка свои	Ученики слушают стихотворение, рассматривают картины и отвечают на вопросы.
Середина	Задание 2. Карточка-подсказка. Как картины подскажут название музыкального произведения. Прослушивание музыкальных произведений Кюй Курмангазы «Сарыарка», Мусоргский, пьеса «Баба Яга», Григ «Утро». Картины Кенбаева «Ловля лошадей», Моне «Восход солнца», рисунок «Баба Яга». Беседа учителя по картинам и музыкальным произведениям. Вопросы: почему вы выбрали эту картину к произведению? Словами опишите характер произведения на картине и в музыке. Как картина подскажет название музыкального произведения? Далее дескриптор. Подпишите название музыкальных композиций, Определить на слух жанры музыки, Определить взаимосвязь музыки и живописи, 1 2 3 1 2 3 	Компьютер, репродукции картин, записи фрагментов музыкальных произведений. Ученики прослушивают, анализируют, работают в тетрадях, отвечают на вопросы. Подписывают музыкальные композиции, определяют на слух жанры музыки, определяют взаимосвязь музыки и живописи.

Середина	Задание 3. Знакомство с новым течением в музыке и живописи — импрессионизмом. Рассказ учителя и пояснения: изучаем новое направление в музыкальном искусстве и помогут нам в этом Великие художники импрессионисты. Импрессионизм — это французское слово и переводится «впечатления». Возник во Франции в конце XIX-начало XX веков. Представители — Клод Моне, Э. Дега, О. Ренуар и другие — выступили со своими картинами на парижских выставках в 70-80 гг. Их искусство резко отличалось иной манерой «письма» и новым содержанием. Для художников-импрессионистов важна не точность воспроизведения предмета на плотне, а его личное восприятие. Они смогли передать на своих картинах красками игру света и теней, сверкание солнечных лучей, разноцветные блики, пестроту праздничной толпы, разноцветные блики на воде, цвет листвы. При написании картин художники использовали особую технику «беглые пятна», «мазки», которые вблизи казались беспорядочными, а на расстоянии рождали реальное ощущение целостности образа. Картины: К. Моне «Утро», «Регата», Ван Гог «Оливковая роща». А, композиторы импрессионисты в своих миниатюрах (пьесы-впечатления) использовали новые гармонии, новые ритмы, новые аккорды — 4-5 звуков, новые лады — арабские, испанские, китайские, также более сложную мелодическую линию и своеобразные музыкальные тембры.	Учащиеся знакомятся с картинами художников, рассматривают и изучают. Далее ученики дают определения импрессионизма, называют художников импрессионистов. Затем фильм «Игра воды» - прослушивание и просмотр. Обсуждение.
------------------------	---	---

Конец	Задание 4. Придумать к слову «весна» ассоциации (радость, мама, 8 марта). Исполнение песни «Радость — это мама» слова и музыка Е. Обуховой.	Аудиозапись. Ученики исполняют песню и передают её характер.
	Рефлексия. Оцените себя и свою деятельность на уроке по «лестнице успеха» (где вы находитесь: в начале деятельности, посередине или наверху).	Учащиеся оценивают себя.

Тамара Васильевна БАТЮТА,
учитель фортепиано и музыки
средней школа №43
г. Нур-Султан.

Красота и труд вместе идут

**Жулдусай
Конысбековна
ТАКИСОВА,**
старший
воспитатель
Детского дома
г. Нур-Султан.

Цель: познакомить учащихся с понятием «эстетика труда», показать роль труда в физическом, нравственном, эстетическом формировании человека;

Задачи:

- приучать ценить свой труд и труд других людей;

- развивать потребность трудиться добросовестно, творчески, вносить красоту в процесс и результат своего труда;

- воспитывать уважение и интерес к профессиям людей.

Форма: беседа-рассуждение.

Предварительная подготовка: подбор материала, пригласить гостей для выступления перед детьми, заранее дать детям задание написать сочинение на темы: «Свой след оставить на Земле»; выбрать экскурсовода (из детей) и помочь ему подготовиться.

Материальное обеспечение:

1. Написать плакаты:

- «Высота культуры всегда стоит в

прямой зависимости от любви к труду». А.М. Горький.

- «Труд облагораживает человека». В.Г. Белинский.

2. Подобрать репродукции картин и оформить выставку на тему: «Труд прежде и теперь» (например, «Бурлаки на Волге» И. Е. Репина, «Косцы» Г. Г. Мясоедова, «Полесовщик» И. Н. Крамского, «На пашне» М.К. Клодта, «Прачки» А. Е. Архипова, «Кочегар» Н. А. Ярошенко, «На старом уральском заводе» Б. В. Иогансона, «Сенокос», «Колхозный праздник», «Жатва» А. А. Пластова, «Наша буровая», Ю. Ракши).

План мероприятия:

1. Вступительное слово;
2. Беседа — рассуждение;
3. Экскурсия по выставке «Труд прежде и теперь»;
4. Выступления детей с сочинениями;
5. Подведение итогов.

Ход мероприятия:

1. Вступительное слово

Наше время отмечено преобразованиями во всех сферах жизни людей: материальном производстве, общественных отношениях, духовной культуре. В чем состоит организация труда на эстетических началах? В чем красота и романтика рабочих профессий? Как красота помогает рациональной и высокопроизводительной организации труда, улучшению качества продукции? На эти вопросы мы постараемся ответить в ходе нашей беседы.

2. Беседа — рассуждение

Выступления гостей, людей различных профессий с рассказами о том, что помогает им работать творчески, добиваться высоких показателей в труде, в чем красота их профессий.

3. Экскурсия по выставке на тему: «Труд прежде и теперь»

А сейчас предлагаю вам пройти со мной заочно по музею искусств, где перед вами предстанут картины знаменитых художников: «Бурлаки на Волге» И.Е. Репина, «Косцы» Г.Г. Мясоедова, «Полесовщик» И.Н. Крамского, «На пашне» М.К. Клодта, «Прачки» А.Е. Архипова, «Кочегар» Н.А. Ярошенко, «На старом уральском заводе» Б.В. Иогансона, «Сенокос», «Колхозный праздник», «Жатва» А.А. Пластова, «Наша буровая», Ю. Ракши.

Глядя на репродукции, ответьте на следующие вопросы:

- каким был труд рабочих и крестьян в царской России?
- Какие чувства вызывают люди, изображенные художниками прошлого?
- Какими художественными средствами живописцы показывают тяжесть подневольного труда и в то же время его животворную силу?
- Как в произведениях советских художников отражаются приметы нового времени?
- Какие качества труда отражены особенно ярко?
- В чем художники видят красоту труда советского человека? (Ответы детей)

Уже в древнейших ремеслах, народном творчестве можно увидеть воплощение принципа красоты и пользы, важнейшего в дизайнерской деятельности. «Основоположниками искусства, - писал А.М. Горький, - были гончары кузнецы и златокузнецы, ткачихи и ткачи, каменщики, плотники, резчики по дереву и кости, оружейники, маляры, портные, портнихи и вообще — ремесленники, люди, чьи артистически сделанные вещи, радуя наши глаза, наполняют музеи».

Мы любим музыку, что за сердце взяла,

И творчество в труде, что стало повсеместным.

У счастья нашего есть два крыла:

Цвет роз и виноград, прекрасное с полезным. М. Рыльский.

Художественное начало все стремительнее проникает в современную технику и производство. Радующие глаз формой, цветом, целесообразностью размеров, удобством использования станки, машины, инструменты, разнообразное оборудование заводских цехов — все это результат работы дизайнеров, специалистов по художественному конструированию изделий. «Я глядел на корабль, на котором должен был через несколько минут отправиться в небывалый рейс. Он был красив... Передо мной было не только замечательное творение техники, но и впечатляющее произведение искусства». Эти восторженные слова принадлежат первому в мире космонавту Юрию Алексеевичу Гагарину.

Техническая эстетика предъявляет определенные требования и к производственной среде: цвету (окраске помещений и оборудования), звуку (допустимому уровню шумов и применению музыки), вентиляции и т. п. Задача технической эстетики — создать наилучшие условия для здоровья, работоспособности и хорошего настроения рабочих». (Демонстрируются фотографии эстетически выразительных интерьеров заводских помещений, уголков для отдыха и т. п.

4. Выступления детей с сочинениями.

А сейчас прослушаем несколько сочинений, которые дети подготовили на темы: «Свой след оставить на земле», «От увлечения к будущей профессии». В своих сочинениях вы должны были отразить содержание и характер работы выбранной профессии, в чем видите привлекательность, красоту труда. В каких художественных полотнах и книгах отображена красота данной профессии? Какие качества человека-труженика вы считаете наиболее привлекательными? *(выступление детей)*

5. Подведение итогов.

Вот и подошло к концу наше мероприятие. Скажите, ребята, из услышанного, увиденного, что вы взяли для себя полезное? О каких профессиях шел сегодня разговор? Какую пользу приносит та или иная профессия для страны? Какая профессия близка для вас? *(Ответы детей)*

Ы. Алтынсарин «Таза бұлақ» әңгімесі

Осы сабақ арқылы жүзеге асатын оқу мақсаты	3.1.1.1 шығарманың маңызды тұстарын анықтау үшін ашық сұрақтар қою және жауап беру. Шығарма бойынша жоспар құру.
Сабақ мақсаттары	Барлық оқушылар : Мәтіннің ішінен бұлақтың сипатталған жерін тауып оқуы,білуі
	Оқушылардың басым бөлігі: «Жақсы болсаң, жердей бол, бәрін шыдап көтерген. Таза болсаң,судай бол,бәрін жуып кетірген» мақалын мәтіндегі айтар оймен сәйкестендіруі,түсінуі
	Оқушылардың кейбірі: «Су-тіршілік көзі» тақырыбына шағын эссе жазуы,қолдануы
Ойлау деңгейлері	Білу,түсіну, қолдану, жинақтау
Бағалау критерийлері	Шығарманың маңызды тұстарын анықтау үшін ашық сұрақтар қойып,жауап беріп және мәтіннен бұлақтың сипатталған жерін тауып оқуды білді. Шығарма бойынша жоспар құрды түсінеді. Шығарманың мазмұны бойынша өз ойын әңгімелеп беруді қолданады
Пәндік лексика және терминдер	Ғибрат алу, таза бұлақ,саудагер, мүсәпір молда,манағы,реуіш
Талқылауға берілген сұрақтар:	Әңгіме не себепті «Таза бұлақ» деп аталады? Осы мәтіндегі таста жазылған сөзге сен қандай пікір білдірер едің? Біз қандай болуымыз керек?
Құндылықтар	Рухани тазалық,адамгершілік,асыл қасиет құндылықтарын дамыту
Пәнаралық байланыс	Өзін-өзі тану
АКТ- мен байланыс	Интербелсенді тақта (сабақта қолданатын презентация материалдары) аудио

Жоспарланған уақыт есебі	Жоспарланған тапсырмалар	Қолданылатын әдіс-тәсілдер
Сабақтың басы Қызығушылығын ояту Сабақтың ортасы Білу Түсіну	«Тілектер бұрышы» оқушыларға бағыт бере отырып бір-біріне 1-1 сөйлемнен тілек айтқызу Топқа бөлу Заттар бойынша бөліну. Әр оқушы өзінің ұсақ затын мұғалімге тапсырады, мәселе н, қаламсабын, дәптерін, көзілдірігін т.б. Бұл заттар әр партаға 4-4 тен әр партаға ретсіз қойылады. Оқушылар өзінің заты қойылған парталар №1 Тапсырма 1. Оқушылар бұл кімнің портреті? 2. Бұл кісі жөнінде не білеміз? Балалардың жауаптарынан кейін Ы. Алтынсариннің өмірімен қысқаша таныстыру. Интербелсенді тақта арқылы Ы. Алтынсариннің өмірі мен шығармашылығы туралы мағлұмат көрсетем. Мәтінмен жұмыс «Таза бұлақ» әңгімесінің мазмұнын аудио жазба арқылы тыңдатқызамын. Ғибрат алу сөзінің мағынасы үлгі алу дегенді білдіреді. №2 тапсырма (бо) Тыңдалған әңгіме бойынша төрт топқа тапсырма беру.	«Заттар бойынша бөлінуі» тәсіл «сұрақ – жауап» әдісі «тыңдалым»

Жинақтау	Талқылауға берілген сұрақ Біз қандай болуымыз керек? Пікір алмасу №4 тапсырма Саралау тапсырмалары Барлық оқушылар: Мәтіннің ішінен бұлақтың сипатталған жерін тауып оқы Оқушылардың басым бөлігі: «Жақсы болсаң, жердей бол, бәрін шыдап көтерген. Таза болсаң, судай бол, бәрін жуып кетірген» мақалы мәтіндегі айтар ойдың қайсысымен сәйкес келеді. Оқушылардың кейбірі: «Су-тіршілік көзі» тақырыбына шағын эссе жазу Мақал - мәтелдерді оқып, мағынасын ашыңдар. Берілген мақалдардың қайсысы мәтін тақырыбына, айтар ойына сәйкес келеді? Жақсы адам — елдің ырысы, Жақсы сөз — жанның тынысы. Жақсы болсаң, жердей бол, бәрін шыдап көтерген. Таза болсаң, судай бол, бәрін жуып кетірген. Ақыл көпке жеткізер, Өнер көкке жеткізер. № 5 тапсырма шығармашылық кестесі әңгіменің аты- авторы- оқиға болған жер- не суреттеледі- оқиғаның шиеленіскен жері- әңгіме немен аяқталады- не үйретті- (қб) смайликтермен	«диалогтік» әдіс «шығармашылық кестесі» әдісі
------------------------	---	---

Сабақтың соңы кері байланыс	«Таңдау» әдісі 1. мен сабақты қызықты/қызықсыз болды деп ойлаймын 2. мен сабақта үйрендім көп нәрсені/үйренгенім аз болды 3. мен басқаларды мұқият/зейінсіз тыңдадым 4. мен пікірсайыстарға жиі/сирек қатыстым 5. мен сабақтағы өз жетістіктеріме ризамын/риза емеспін	«Таңдау» әдісі
Рефлексия	Сабақтың мақсаты мен оқу міндеттері орындалды ма? Бүгін оқушылар не үйренді? Сабақ қалай және қандай деңгейде өтті? Жоспарланған саралау жақсы іске асты ма? (тапсырмалар сәйкес болды ма?) Уақытты қалай пайдаландым? Жоспарыма қандай өзгерістер енгіздім және неге?	Сабақ міндеттері мен мақсаттары орындалды ойлаймын Бүгінгі сабақта оқушылар адамгершілік, рухани байлық құндылықтары туралы түсінік алды. Жақсы деңгейде өтті ойдамын Жоспарланған саралау жақсы іске асты деп ойлаймын Уақытты тиімді пайдаландым деп ойлаймын Сабақты жоспарлауды. Қысқа мерзімді жоспар құрмас бұрын орта мерзімді жоспарға сүйене отырып жаздым. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырдым. Оқушылардың жеке тұлға ретінде өзіне деген сенімділігінің күшеюіне ықпал етуді жоспарладым.
Қорытынды бағалау	Ең жақсы өткен екі нәрсені және екі кемшілікті атап көрсетіңіз (оқыту мен оқуға қатысты)	Балаларды қалыптастырушы бағалау арқылы бағалау Әдістерді тиімді қолдану

Б.С. УРАХОВА, №21 ЖОББМ,
 3 «А» сынып жетекшісі.
 Орал қаласы, Батыс Қазақстан облысы.

Спорттық отбасы

Жамбыл облысы, Меркі ауданы, «Таңшолпан» бөбекжай-бақшасында жазғы сауықтыру кезеңінің жоспарын іске асыру және ата-аналармен ынты-

өткізілді. Денсаулық білім беру саласы бойынша денешынықтыру бөлімінің педагогы, нұсқаушы Дәулетияров Мейрамбай Назарбаевичтің ұйымдас-

мақтастық орнату мақсатында «Спорттық отбасы» атты фотокөрме ұйымдастырылып, «Әкем, анам және мен» атты спорттық эстафеталық ойындар

тыруымен өткізілген бұл іс-шара өте қызықты өтті. Мақсаты — отбасының шағын мемлекет екенін түсіндіріп, бірлестікте жұмыс істеп, балаларды ын-

тымаққа мейірім мен татулыққа, қамқорлыққа тәрбиелеу. Жарыс өтетін ауладағы ыңғайлы жерге кілемдер төселіп, тақырыпқа сай безендіріліп, шарлар ілініп, жеңіске шақырған жазулар, ұрандар сән беріп тұрды. Желкөбік, қапшықтар, шеңбер, ысқырық сияқты спорттық көрнекіліктер де ортадан орын алған. Қатысушылар бірдей спорттық форма киініп,

бір қатарға сапқа тұрып, жинақталып, сәлемдесу тәртібін орындады. Жарыс қызықты өтуі үшін, персонаждар, кейіпкерлер, арнайы костюмдерін киіп келіп, шарттарды орындауға көмектесті. Алдымен «Белгі беруші» ойыны өтті. Мұнда балалар аяқ арасын сәл алшақ, қос қолды алға созып, жоғары көтеру, қарау, мәреге келу жаттығуларын жасады. Келесі жарыс түрі «Иілу» — аяқ арасы сәл ашық, қос қолды жоғары көтеріп, оңға, солға иілуді көрсетті. Ары қарай «Алақай» ойыны — тік тұру, қос қолды кеуде тұсына әкеліп, құшақтап ұстап, қос аяқпен секірді, осының бәрін балақайлар өздері орындап жатты. Негізгі қимыл жаттығуларын осылайша жасап алған соң, «Ата-ана мен бала ойыны», «Бөлмені жинау» ойыны, «Кім шапшаң?» ойыны, «Желкөбік» ойыны, сияқты эстафеталық ойындарға ұласты. Бұл эстафеталық ойындарда шеңберге желкөбікті дәлдеп салу, доп-

тарды тезірек жинап, қапқа салу, ысқырық белгі бойынша шапшаң тұрып немесе арқасымен жатып, мәреге жету сияқты шарттарды атқарды. Балалар шеңбер бойымен қол ұстасып тұрып,

желкөбікті үрлеп, нұсқаушы белгісімен жиналуды уақтылы, дұрыс жасай білді. Спорт — бақытқа бастар жол. Ұлттық рухты ұлықтап, салауатты өмір салтын ұстануға баулу, бағытында, бұл жарыс керемет, әсерлі іс-шара болды. Жарыс соңында жеңімпаз отбасылар мен балақайлар мақтау қағаздарымен, дипломдармен марапатталды. Және «Шынықсаң шымыр боласың», «Спорттық отбасы», «Спорттық отбасы», «Әкем, анам және мен — спортшымыз шетінен», «Мама, папа и я — спортивная

семья» сияқты әр топтың дайындаған қабырға газеттерінің көрмесі тамашаланып, қорытындысы шығарылып, үздіктер марапатталды.

Ә. БОРАНҚҰЛОВА,
журналист.
Меркі ауданы,
Жамбыл облысы.

Sightseeing of the USA

Цель урока:

Формирование знаний учащихся по теме "Sightseeing of the USA"

Задачи урока:

Образовательные: формирование навыков аудирования, говорения, расширение словарного запаса.

Развивающие: развитие творческой деятельности, памяти, воображения.

Воспитательные: формирование познавательного интереса к предмету, воспитание уважительного отношения к зарубежной культуре.

Тип урока: усвоения новых знаний

Оборудование: иллюстрации, раздаточный материал, мультимедийное оборудование.

Ход урока.

Good morning. I'm glad to see you

Sit down, please. Let's begin our lesson.

What date is it today?

What day of the week is it today?

I. Актуализация знаний опорных знаний

1. "Мозговой штурм" - фронтально-устный опрос.

демонстрация иллюстрации, видеоролика

What is shown in the picture?

What is the country?

Can you say what is shown in the pictures?

Which

2. Словарная работа.

а) Прочестъ слова на индивидуальных карточках.

monument - ['mɒnjumənt] памятник

impressive [im'presiv] - впечатляющий, трогательный

sightseeing ['saitsi:ɪŋ] - осмотр достопримечательностей

situated ['sitʃueɪtɪd] расположенный

memory ['meməri] память

construction [kən'strʌkʃn]

строительство, стройка

rise [raɪz] подниматься

official [ə'fɪʃəl] официальный

residence ['rezɪdəns] резиденция

building [bɪldɪŋ] здание

skyscraper ['skaɪ,skreɪpə] небоскреб

statue ['stætʃu:] статуя

hold [həʊld] держать

inscription [ɪn'skrɪpʃn] надпись

independence [ɪndɪ'pendəns]

независимость

б) коррекционное задание.

meunomtn, dulngibi, tustea, dasituet, afi-clifo, olhd, rascypesrs

II. Формирование знаний, умений и навыков

Work with texts. Работа с текстом (групповая; разделить класс на три группы)

1. Каждая группа получает письменное задание.

2. Прослушать выступающую группу и записать в рабочую тетрадь слова из текста по теме урока.

Text №1. The Washington Monument is one of the most impressive sights in the city. It is situated in Potonic Park. It was built to the memory of the first president of the USA in 1888. It is called "the Pencil" because it is one of the tallest stone constructions in the world. It rises 160 metres .

Text №2. The White House is the official residence of the President of the United States. All American presidents have lived in the White House. It was built in 1799.

There are more than hundred rooms in the White House. The largest room in this building is the East Room.

The Capitol is the seat of the American Congress. It is the largest and the tallest building. There are no skyscrapers because no other building must be taller than the Capitol.

Text №3. Statue of Liberty. The Statue of Liberty is the symbol of American democracy. It stands in New York. The people of France gave the Statue to the people of the United States one hundred and seventeen years ago. The sculptor was Frederic Bartholdi. Liberty carries the torch of freedom in her right hand. In her left hand she is holding a tablet with the inscription "July 4, 1776" — American Independence Day.

1. Complete the sentences

1. The Washington Monument is situated in _____

2. The Washington Monument was built to the memory of _____

3. The Washington Monument was built in _____

4. The Washington Monument is called _____

5. The Washington Monument raises _____ metres

1. The White House is _____

2. The White House was built in _____

3. The largest room in this building is _____

4. The Capitol is _____

5. All American presidents _____

1. The Statue of Liberty is the symbol of _____

2. It stands in _____.

3. It is the gift of _____.

4. It gave the Statue to the people of the United States _____ years ago.

5. The sculptor was _____.

6. Liberty is holding a tablet with the inscription _____.

Физминутка. Выполнение физических упражнений по видеоролику.

3. Practise your grammar

Write from the text words in comparative and superlative adjectives.

from the first text: tallest

from the second text: the largest, tallest, taller

III. Рефлексия (оценивание деятельность учащихся)

Учащиеся получают стикеры с изображением разных достопримечательностей США в цветном и в черном-белом виде. Урок, вызвавший положительные эмоции, учащиеся выбирают цветными стикерами и наклеивают на плакат с изображением города США.

IV. Итог урока

Сделать вывод по проведенному уроку, поблагодарить учащихся за сотрудничество.

А.А. БАЙБУЛАТОВА,
учитель английского языка
Рубежинской СОШ-детсада.

Район Байтерек,
Западно-Казахстанская область.

Learners read non-fiction books in Kazakh, English, Russian languages

Learning objectives	5. R4 Read with some support a limited range of short fiction and non-fiction texts; 5. R5 Deduce meaning from context in short texts on a limited range of familiar general and curricular topics; 5. W2 Write with support a sequence of short sentences, which describe people, places and objects.			
Lesson objectives	Learners will be able to: - read non-fiction text with some support; - identify the main idea in the text; - make up some sentences to describe people, places.			
Assessment criteria	- read the given text and identify general information; - answer the questions to define the main point of the text; - use information to write sentences.			
Stages / Time	Teachers actions	Students actions	Assessment	Resources
Start 3 min	Org.moment Teacher greets the class.	Students greet the teacher		
Warm up 3 min	Introduction with LO. Students, we are going to improve our reading skills by reading the text and doing some tasks on it. Also, we are going to improve our writing skills by making up some sentences on topic.			Slide 1
	Pre-reading (G) Strategy “Brainstorming” Now, we are going to work in groups. You’ll be divided you into three groups with the help of stickers. Stickers with the genres of books are done for you. Your task is to create a cluster for the word “reading”	Students are divided into three groups with the help of stickers. Students name the words according to the word.	Teacher’s oral assessment (<i>Perfect, good job, try again</i>)	Slide 2

Middle Presentation of the lesson 3 min	Students, you know that reading is related to literature. Today I'd like to introduce you with the father of English literature. Look at the screen. He is William Shakespeare. He is the greatest English poet. <i>Have you ever heard of him?</i>	<i>Possible answers: books, literature, author, rhyme, poet, knowledge, vocabulary, etc.</i> Students call the author's name.		Slide 3
2 min		Students answer the question. <i>Possible answers: He is brilliant poet and dramatist.</i>	Teachers oral assessment (<i>Excellent, well done, try again, etc.</i>)	Slide 4
2 min	I'd like to ask you some questions: <i>Who is the father of Kazakh literature?</i> <i>Who is the father of Russian literature?</i>	Students answer the questions. <i>Possible answers: A.Kunanbayev, A.Pushkin</i>	Teacher's oral assessment (<i>well done, great job, not bad</i>)	Slide 5
6 min	<i>Let's learn the new words:</i> Non-fiction [nɒn'fɪkʃn] деректі Poet ['pəʊt] ақын Twins [twɪnz] егіздер Boo [bu:] сықыру Comedy ['kɒmədɪ] комедия Tragedy ['trædʒɪdɪ] трагедия While-reading (I) Task 1. Read the text: William Shakespeare.	Student's repeat after the teacher. Students read the text.	Teacher's comments (<i>perfect, well done</i>)	http://learnenglishkids.british-council.org/en/short-stories/william-shakespeare

4 min	Post-reading (I), (P) Task 2. Write the words under the pictures. Descriptor Use the words from the box	Students write the words under the pictures	Teacher's oral assessment ("good job, excellent, well done")	Worksheet with task 1
4 min	Strategy "Questioning" Task 3. Ask and answer the questions in pair. - Where did Shakespeare work as an actor? - How many plays did he write? - What tragedies of Shakespeare do you know? - When did the first theatre in London open? Descriptors - respond the questions according to the text - work in pairs (Differentiation by support)	Students answer the questions in pairs.	FA: "----, your mark is excellent. (Keep it up; try again, you can do better than that") Peer assessment Students check each other by using descriptors.	Slide 6
6 min	Writing (I) Strategy "Right order" Task 4. Make up the correct sentences with the following words. - two, William Shakespeare's, of, were, children, sons. - English, invented, expressions, and, sounds, he, new, of, lots. - long, was, theatre, The Globe.	Students make up the correct sentences with support.	Peer assessment Students check each other with the help of checklist. Checklists are given to students.	Worksheets with task 2

	4) special, to, it, exciting, musicians, made, make, more, pictures. Descriptors: · use the words · write correct sentences <i>(Differentiation by outcome)</i>			
Conclusion 7 min	So, students you've worked very well today. They are (<u>students' names</u>). (<u>Students' names</u>), try harder, please! You can do better than that. Feedback Strategy "Silent question" Students, respond to the following questions: "A question I still have on topic, but have been afraid to ask is..." Let's fix today's topic with the help of WordArt. Your homework is to prepare a booktrailer about your favourite book or presentation about your favourite author from your country. <i>(differentiation by task and outcome)</i> Descriptors: ⌚ create at least 5 pages; ⌚ use topic-related vocabulary; ⌚ Use Present Simple Tense. Dear students, thank you for your work. The lesson is over. Good-bye.	Students write their questions on a sheet of paper and the teacher addresses questions then if time permits, or at the next class. Students will say all the words that are remembered on this topic. They use "WordArt program".	Students' feedback	<i>A sheet of paper</i> <i>WordArt program</i>

Akmarzhan BULEGENOVA,
English teacher of school №3 Satpayev city.
Karagandy region.